

@ActionAid India

ONLOSMAKELIJK VERBONDEN: GENDERGELIJKHEID, KLIMAAT EN BIODIVERSITEIT

Concrete aanbevelingen voor
integraal beleid

COLOFON © 2021

Dit is een uitgave van ActionAid, Both ENDS, WECF en WO=MEN Dutch Gender Platform

Tekst & redactie Annabel Wildschut, Annelieke Douma, Nils Mollema en Sanne van de Voort.

Vormgeving & illustraties Karen Paalman

act:onaid

Both ENDS
Connecting people for change

women
Dutch Gender Platform

Ondersteund door

**ma
ma
cash**

**GREEN
LIVELIHOODS
ALLIANCE**

Simavi
Powerful women, healthy societies.

WW
Women Win

WIN-WIN
STRATEGIES

Dit product is mede tot stand gekomen door financiering van

Ministerie van Buitenlandse Zaken

INHOUD

SAMENVATTING	4
DE INTRINSIEKE LINK TUSSEN KLIMAAT, BIODIVERSITEIT EN GENDERGELIJKHEID	5
WELKE UITDAGINGEN ZIJN ER?	6
WAT ZIJN DE OPLOSSINGEN?	9

SAMENVATTING

De klimaat -en biodiversiteitscrisis is de grootste uitdaging van onze tijd. Het recente rapport van het *Intergovernmental Panel on Climate Change* (IPCC) laat zien dat we ons op een kantelpunt bevinden. Om de Parijs klimaatdoelstelling van 1,5 graad opwarming te behalen, moeten we *nu* het tij keren. Niet pas in 2030 of 2050. Hier moet *iedereen* bij betrokken zijn.

Vrouwen en meisjes*¹ maken de helft van de wereldbevolking uit, maar hun stem wordt onvoldoende gehoord in biodiversiteits-, en klimaatbeleid. Zo worden slechts 33 procent van de besluitvormende posities binnen de *United Nations Framework Convention on Climate Change* (UNFCCC) bekleed door vrouwen². Op het niveau van nationale of lokale overheden en andere instituties ligt dit aandeel zelfs veel lager. Dit is niet alleen onrechtvaardig, maar ook onverstandig. Vrouwen* hebben juist een sleutelpositie bij een breed scala aan activiteiten die biodiversiteit en aanpassingen aan klimaatverandering ondersteunen, zoals bodem- en waterbeheer, bebossing, en het waarborgen van variatie binnen cultuurgewassen. Zij zijn kennishouders als het gaat om biodiversiteit én pioniers in belangrijke sectoren als duurzame energie, water, bos- en landbouw. Tevens leiden (Inheemse)³ vrouwen* het verzet tegen fossiele projecten en de aantasting van ecosystemen. Het is daarom van belang dat juist zij deelnemen aan de tafels waar beleid wordt gemaakt en politieke besluiten worden genomen.

Wereldwijde klimaatverandering, afname in biodiversiteit en voortdurende genderongelijkheid zijn intrinsiek met elkaar verbonden. Het oplossen van deze urgente uitdagingen moet daarom hand in hand gaan. Hiervoor is echte verandering nodig, die ongelijke machtsverhoudingen en het ongelimiteerde gebruik van natuurlijke hulpbronnen aanpakt. De manier waarop we de wereld nu vorm hebben gegeven zal ons niet uit de crisis halen. Nieuw leiderschap, nieuwe perspectieven en nieuwe kennis zijn hard nodig.

Nederland kan hierin een cruciale rol spelen. De Nederlandse overheid toont al jaren leiderschap door vrouwenrechten en gendergelijkheid centraal te stellen in het Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. Nederland is internationaal een belangrijke en succesvolle pleitbezorger voor klimaat- en biodiversiteitsbeleid met specifieke aandacht voor gender, bijvoorbeeld binnen het *Green Climate Fund* (GCF). Nederland heeft het geld, de middelen en het *trackrecord* om de klimaat- en biodiversiteitscrisis op een integrale en inclusieve manier aan te pakken.

Dit paper gaat in op de intrinsieke link tussen klimaat, biodiversiteit, en gendergelijkheid en biedt concrete handvaten aan de Nederlandse overheid voor het oppakken van de volgende vier kernaanbevelingen:

1. Zorg ervoor dat het Nederlandse landbouw-, mensenrechten-, handels-, en investeringsbeleid in lijn is met de klimaatdoelen van Parijs, en de internationale doelen en onze inzet op het bereiken van de gendergelijkheid;
2. Zet via Nederlands beleid en programma's, tijdens internationale klimaat- en biodiversiteitsconferenties, en bij VN-agentschappen en binnen de EU, nadrukkelijk in op het effectief betrekken van vrouwen en het bevorderen van gendergelijkheid en inclusiviteit in de besluitvorming;
3. Voorkom dat Nederlands en internationaal klimaatbeleid en programma's juist negatieve effecten hebben op de weerbaarheid van ecosystemen en bevolkingsgroepen, en bestaande machtsstructuren en uitsluitingsmechanismen versterken of in stand houden;
4. Zorg dat financiering beschikbaar en toegankelijk is voor lokale gemeenschappen en vrouwen, die werken aan ecosysteembehoud- en herstel en effectieve klimaatinitiatieven, en werk aan de bescherming en ondersteuning van vrouwelijke milieu- en mensenrechtenactivisten.

DE INTRINSIEKE LINK TUSSEN KLIMAAT, BIODIVERSITEIT EN GENDERGELIJKHEID

De klimaat- en biodiversiteitscrises zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Biodiversiteitsverlies neemt sneller toe door de opwarming van de aarde. Tegelijkertijd speelt biodiversiteit juist een onmisbare rol in het opnemen van broeikasgassen en het tegengaan van klimaatverandering. Helaas worden deze twee crises beleidsmatig grotendeels in hun eigen domeinen aangepakt. Zo zijn er aparte VN-Conventionen en intergouvernementele organen: de UNFCCC en het IPCC voor klimaat, en de *Convention on Biodiversity (CBD)* en het *Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES)* voor biodiversiteit. We lopen hiermee het risico geen van beide crises succesvol aan te pakken. Dit wordt ook erkend in het eerste gezamenlijke IPBES-IPCC rapport uit juni 2021.⁴ Eén van de belangrijkste adviezen uit dit rapport: beleid moet biodiversiteitsverlies en klimaatverandering gezamenlijk aanpakken omdat ze elkaar wederzijds versterken. Ook is het noodzakelijk rekening te houden met de maatschappelijke impact van de aanpak.

Want de gevolgen van zowel de klimaat- als biodiversiteitscrisis verergeren bestaande sociale ongelijkheden, waaronder genderongelijkheid. Vrouwen en meisjes* worden veelal disproportioneel hard getroffen door de effecten van klimaatverandering, biodiversiteitsverlies en slecht ontworpen maatregelen. Van de mensen die ontheemd zijn door klimaatverandering bestaat 80 procent uit vrouwen.⁵ Vrouwen en kinderen hebben 14 keer meer kans dan mannen om te sterven tijdens een klimaatramp.⁶ Doordat het vaker vrouwen* zijn die op het land werken, krijgen zij disproportioneel te maken met deze giftige stoffen. Bij de energietransitie worden reststromen van de landbouw als brandstof gezien: biomassa. Maar, deze reststromen kunnen schadelijke stoffen bevatten, die bij verbranding kankerverwekkend worden. De gezondheidsschade werkt ook door in de reproductieve gezondheid.⁷ Gemarginaliseerde groepen, zoals vrouwen, de LHBTI+ gemeenschap en Inheemse bevolkingsgroepen, worden ook vaak disproportioneel hard geraakt door klimaatverandering en biodiversiteitsverlies, als het gevolg van bestaande ongelijkheden.

Door traditionele rolpatronen hebben vrouwen* bijvoorbeeld te maken met structurele barrières, zoals een gebrek aan toegang tot kapitaal om rampen het hoofd te kunnen bieden, gender-gerelateerd geweld, intimidatie, en ondervertegenwoordiging in besluitvormingsprocessen.⁸ Dit heeft niet alleen te maken met gender, maar ook met bijvoorbeeld etniciteit en sociaaleconomische klasse. Een intersectionele benadering, waarin rekening gehouden wordt met factoren als sekse, klasse, etniciteit, religie, seksuele geaardheid, huidskleur, beperking en leeftijd, is dus essentieel om deze crises het hoofd te bieden.

Dit is essentieel, ook gezien het feit dat vrouwen* op het platteland en Inheemse bevolkingsgroepen cruciale kennis hebben over duurzaam bos-, water- en landgebruik en -beheer. Zij zijn onlosmakelijk verbonden met biodiversiteit. Ze zijn veelal direct afhankelijk van hun omgeving en natuurlijke hulpbronnen, en komen met innovatieve lokale klimaatoplossingen. Terwijl Inheemse volkeren officieel slechts 5 procent van de wereldbevolking uitmaken, beslaan hun traditionele territoria 22 procent van het landoppervlak van de wereld. Hierdoor zijn zij in feite hoeders van 80 procent van de biodiversiteit in de wereld.⁹ Vrouwen bezitten wereldwijd minder dan 15 procent van het land,¹⁰ maar zijn wel verantwoordelijk voor een overgroot deel van het werk op dit land.

WELKE UITDAGINGEN ZIJN ER?

Ondanks de voorvechtersrol die Nederland internationaal heeft op het gebied van gendergelijkheid en vrouwenrechten, worden binnen verschillende Nederlandse beleidslijnen de problemen rond klimaatverandering, de biodiversiteitscrisis en genderongelijkheid nog onvoldoende in samenhang behandeld. We missen kansen of versterken juist de problematiek door incoherent beleid en het in stand houden van ongelijke machtsstructuren. Ondertussen is ook ons klimaat- en biodiversiteitsbeleid niet altijd duurzaam en inclusief. Zo komt er weinig klimaatgeld terecht bij vrouwen* en lokale kwetsbare bevolkingsgroepen in het algemeen.

1. Incoherent beleid

Zoals vastgelegd in het (herziene) Actieplan Beleidscoherentie, zou het Nederlandse beleid op onder meer investeringen, handel en klimaat geen negatieve impact mogen hebben op de klimaatdoelen en het bereiken van wereldwijde gendergelijkheid.¹¹ Nederland doet echter haar inspanningen op het gebied van klimaat, biodiversiteit en gendergelijkheid voor een groot deel teniet zolang we publieke middelen blijven stoppen in de intensieve veehouderij, fossiele brandstoffen en bio-energie. De Nederlandse overheid verstrekt 17,5 miljard euro aan subsidies voor fossiele brandstoffen binnen Nederland, en 1,5 miljard aan fossiele exportsteun per jaar.¹² Fossiele projecten zorgen niet alleen voor uitstoot van Co2 maar hebben ook negatieve impact op de omringende gebieden en de mensen die er wonen, rurale vrouwen* en Inheemse bevolkingsgroepen in het bijzonder. De Monitor Brede Welvaart 2021 laat zien dat onze welvaart op dit moment ten koste gaat van de welvaart en biodiversiteit¹³ – en dus de weerbaarheid tegen klimaatverandering- binnen grote bevolkingsgroepen in het buitenland. Via onze handelsverdragen en -relaties houden we bijvoorbeeld een intensief veehouderij- en landbouwmodel in stand dat in veel landen tot ontbossing en de aantasting van ecosystemen leidt. Ons beleid draagt eraan bij dat lokale producenten, met name vrouwen*, uit de markt worden gedrukt.

2. Gebrek aan toegang tot besluitvormings- & leidinggevende posities

Structurele ongelijkheid is nog steeds een belemmering in de toegang tot besluitvorming rond, en leidinggevende functies binnen klimaat- en biodiversiteitsbeleid en -initiatieven. Slechts 15 procent van de wereldwijde ministeriële posities omtrent milieu (zoals landbouw, water) wordt bekleed door vrouwen. Het wereldwijde gemiddelde van vrouwelijke parlementsleden is slechts 25,4 procent.¹⁴ Daarnaast maken mannen veel vaker deel uit van (overheids)delegaties bij internationale onderhandelingen over klimaat en biodiversiteit.¹⁵ Door traditionele genderrollen, stereotypes en discriminatie, hebben veel vrouwen*, ook op lokaal niveau niet de kans om op besluitvormende posities te komen. Terwijl zij wel een belangrijke rol kunnen spelen in klimaat- en biodiversiteitsbeleid. Gemeenschappen worden weerbaarder en versterken hun capaciteit om klimaatverandering tegen te gaan als vrouwen* ook onderdeel zijn van besluitvorming en planning.¹⁶ Vrouwen ondersteunen vaker maatregelen voor natuurbehoud en zijn meer bezig met vraagstukken over ongelijkheid.¹⁷ Zij hebben echter vaak geen formele landrechten of toegang tot kapitaal en technologie. Hierdoor kunnen zij geen beslissingen nemen terwijl zij het merendeel van het werk in de landbouw, moerasgebieden, kustzones en bosbeheer op zich nemen. Effectieve participatie en leiderschap in klimaat- en biodiversiteitsbehoud is ook essentieel voor de politieke, economische, sociale en persoonlijke ontwikkeling van vrouwen, jonge vrouwen in het bijzonder.¹⁸ Dit leidt vervolgens weer tot meer milieubewuste besluitvorming op zowel nationaal als huishoudniveau.¹⁹ Het buitensluiten van gemarginaliseerde groepen, of dit nu gebeurt op basis van gender, klasse of etniciteit, maakt een duurzame oplossing voor de klimaat- en biodiversiteitscrisis onmogelijk.

3. Gebrek aan duurzaamheid en inclusiviteit in klimaatbeleid

Nederland toont internationaal leiderschap in het agenderen van gendergelijkheid en vrouwenrechten. De praktijk is echter weerbarstig. Gender- en duurzaamheidscriteria zijn over het algemeen niet 'hard' of ondergeschikt aan economische criteria. Van de bilaterale officiële ontwikkelingshulp (ODA) ten behoeve van klimaat in 2014 ondersteunde 31 procent van de financiering ook het bereiken van gendergelijkheid. Slechts 3 procent had gendergelijkheid als hoofddoelstelling, terwijl 28 procent gendergelijkheid als secundaire doelstelling integreerde.²⁰ Sommige, direct of indirect door Nederland mede-gefinancierde, grootschalige klimaatprojecten, waaronder waterkrachtcentrales, biomassa en geothermische projecten, werken genderongelijkheid en mensenrechtenschendingen juist in de hand²¹, of tasten ecosystemen aan. In het recente IPBES-IPCC rapport wordt hier stevig voor gewaarschuwd.²² Zij geven aan dat grootschalige teelt van gewassen voor bio-energie, maar ook de aanplant van monoculturen voor Co2 compensatie voor het behalen van klimaatdoelen, de biodiversiteitscrisis verder versterken. Zij doen een klemmend beroep op de politiek en het bedrijfsleven om de klimaat- en biodiversiteitscrisis in samenhang te bestrijden.²³

4. Gebrek aan toegang tot (financiële) hulpmiddelen en klimaatgelden

Het effectief opnemen van genderbeleid en bijbehorende criteria in klimaatfinanciering en -programma's leidt tot grotere resultaten.²⁴ Toch hebben vrouwen vaak geen toegang tot kapitaal (*grants* of krediet) voor bijvoorbeeld klimaatadaptatie technologieën.²⁵ In negen van de tien landen ter wereld is er minstens één wet die de toegang tot financiering van vrouwen beperkt.²⁶ Slechts 37 landen (van de 161) hebben specifieke wetten om gelijk eigenaarschap, toegang en gebruik van land voor mannen en vrouwen te garanderen.²⁷ Deze barrières kunnen alleen doorbroken worden met doelbewust en doelgericht beleid.

Onderzoek van het *International Institute for Environment and Development* (IIED) uit 2017 wijst uit dat slechts 10 procent van traceerbare klimaatfinanciering uit internationale klimaatfondsen bestemd was voor lokale activiteiten.²⁸ Binnen het *Green Climate Fund* (GCF) loopt op dit moment 81 procent van de financiering via internationale instanties. Slechts 19 procent gaat via nationale instanties. Hoeveel terecht komt bij lokale organisaties en groepen is niet bekend maar lijkt minimaal. Daarnaast gaat 54 procent van de GCF gelden naar slechts vijf internationale banken en VN-organisaties.²⁹ Binnen de filantropische financiering is de relatie tussen gender en klimaat ook onderbelicht. Slechts 0,2 procent van deze financiering gaat naar projecten specifiek gericht op gender en klimaat.³⁰ (Klimaat)fondsen werken veelal met complexe aanbestedingsprocedures die voor grote partijen veel toegankelijker zijn dan voor kleinere spelers. Deze behoefte aan grootschalige impact vertaalt zich in grootschalige dure projecten, omdat deze 'rendabeler' zouden zijn en daarmee interessant voor private partijen.³¹ Het biedt ook overheden en financiële instellingen een relatief eenvoudige weg om veel geld weg te zetten. Deze praktijk staat in schril contrast met de maatschappelijke verwachtingen die leven rond de inzet van schaarse publieke middelen. Lokale gemeenschappen en gemarginaliseerde groepen worden zelden bereikt door dit type grootschalige projecten die tegelijkertijd diep ingrijpen in hun leefomgeving en bestaan.

@ActionAid The Netherlands

WAT ZIJN DE OPLOSSINGEN?

Om de urgente strijd tegen verdere klimaatopwarming en biodiversiteitsverlies effectief aan te gaan is een integrale en inclusieve aanpak met centrale aandacht voor genderongelijkheid van cruciaal belang. De volgende aanbevelingen richting de Nederlandse overheid bieden een aantal concrete acties en handvaten om dit direct op te pakken in Nederlands beleid, en om internationaal leiderschap te tonen.

1) Zorg ervoor dat het Nederlandse landbouw-, mensenrechten-, handels-, en investeringsbeleid in lijn is met de klimaatdoelen van Parijs, en de internationale doelen en onze inzet op het bereiken van de gendergelijkheid.

a. Stop met alle (export)steun aan olie- en aardgas-gerelateerde projecten. Nederland zou het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk moeten volgen door vóór COP26 deze steun te beëindigen. Samen met het Verenigd Koninkrijk kan Nederland binnen het *Export Finance for Future* (E3F) verband andere landen overtuigen hetzelfde te doen wanneer het later dit jaar de volgende internationale E3F meeting organiseert.

b. Dring er bij de Nederlandse ontwikkelingsbank FMO op aan dat ze aantonen dat alle investeringen - ook als ze via financiële tusseninstellingen lopen - overtuigend in overeenstemming zijn met de klimaatdoelstellingen van Parijs, en met SDG's 5, 7, 13 en 15.

c. Geef in handelsbeleid voorrang aan het waarborgen van mensenrechten, arbeidsrechten en de bescherming van het milieu en het klimaat - als *common goods* - boven de rechten van investeerders en het uitbreiden van de vrije markt. Pleit hier ook voor binnen de EU en de VN.

I. Zorg ervoor dat de herziening van het nationale IMVO-beleid en het Nationaal Actieplan Mensenrechten en Bedrijfsleven echt bijdraagt aan gendergelijkheid. Houd bedrijven aansprakelijk en verantwoordelijk als ze mensenrechten, waaronder vrouwenrechten, schenden en maak de verplichtingen voor bedrijven bindend.

II. Pleit vanuit Nederland op Europees niveau voor een progressieve en gender-responsieve³² *due diligence* wetgeving. Zet op EU- én VN-niveau in op progressieve bijdragen, die gendergelijkheid bevorderen in de onderhandelingen voor het *Binding Treaty on Business and Human Rights*³³³⁴.

2) Zet via Nederlands beleid en programma's, tijdens internationale klimaat- en biodiversiteitsconferenties, en bij VN-agentschappen en binnen de EU, nadrukkelijk in op het effectief betrekken van vrouwen* en het bevorderen van gendergelijkheid en inclusiviteit in de besluitvorming.

a. Ondersteun wetgeving, beleid en strategieën die leiderschap en deelname van vrouwen* en meisjes* stimuleren in besluitvorming rondom klimaatactie en bescherming van biodiversiteit, van lokaal en nationaal tot internationaal niveau. Dit zou kunnen in de vorm van quota wetgeving binnen arena's waar beslissingen worden gemaakt over klimaat en biodiversiteit, en door bijvoorbeeld steun aan het *Women Delegates Fund* voort te zetten.³⁵

b. Stimuleer capaciteitsversterking van gendergelijkheids- en vrouwenrechtenorganisaties die werken aan klimaatadaptatie, -mitigatie en de bescherming van biodiversiteit. Dit kan onder andere door toegankelijke financieringsmogelijkheden en trainingen en het verbeteren van toegang tot kapitaal, kennis en digitale technologie voor vrouwen*.

c. Meer vrouwen* aan de top en in hoge besluitvorming posities is belangrijk, maar het moet verder gaan dan dat. Naast het aanstellen van Gender Focal Points in ministeries zouden (lokale) gender experts betrokken moeten zijn op alle niveaus van beleidsontwikkeling en besluitvorming.

d. Zorg dat structureel een intersectionele genderlens wordt toegepast in risicoanalyses, project- en beleidsontwikkeling. Het is belangrijk dat er niet enkel (kwantitatieve) kennis gegenereerd wordt over bijvoorbeeld hoeveel vrouwen bij een bepaald project betrokken zijn. Er moet ook geanalyseerd worden wat de (kwalitatieve) effecten van beleid zijn op genderrollen en machtsverhoudingen, en hoe deze verbonden zijn met andere vormen van marginalisering, zoals discriminatie op basis van klasse en etniciteit.³⁶³⁷³⁸ Stimuleer consultaties van gendergelijkheids- en vrouwenrechtenorganisaties bij vraagstukken hierover. Dit geldt niet alleen voor beleid in Nederland, maar ook voor de activiteiten van Nederlandse ambassades en EU-delegaties.

Actieve bijdrage van vrouwen aan inclusief Nationaal Gender Actieplan in Nigeria

In augustus 2020 was Nigeria een van de eerste landen in Afrika die een Gender Actie Plan goedkeurde. Dit nationale actieplan van Nigeria over gender en klimaatverandering is een routekaart voor de overheid en de private sector om de kennis, ervaring, behoeften en zorgen van burgers te integreren in nationale initiatieven op het gebied van klimaatverandering. Het *Women Environmental Programme (WEP)* werkte voor de ontwikkeling van het plan samen met het federale Ministerie van Milieu van Nigeria en stemde het af met het wereldwijde Gender Actie Plan van de UNFCCC. Dit proces omvatte inbreng van belanghebbenden, waaronder de overheid, vrouwen, jongeren, ouderen en mensen met een beperking. Het actieplan richt zich onder andere op landbouw, bosbouw en landgebruik; voedselzekerheid en gezondheid; en water en sanitatie. De uitvoering ervan zal worden gecontroleerd door verschillende actoren, waaronder maatschappelijke organisaties die zich richten op vrouwen en jongeren. Een doel is om de deelname van lokale gemeenschappen aan bosbouw- en landbouwprogramma's te vergroten, de rechten van vrouwen* op grondbezit te waarborgen, en vrouwengroepen te ondersteunen bij het opzetten van kwekerijen en boomaanplant.

@Women
Environmental
Programme

3) Voorkom dat Nederlands en internationaal klimaatbeleid en programma's juist negatieve effecten (mal-adaptatie en -mitigatie) hebben op de weerbaarheid van ecosystemen en bevolkingsgroepen, en bestaande machtsstructuren en uitsluitingsmechanismen versterken of in stand houden.

a. Implementeer en zie binnen klimaatprogramma's en financiering toe op het effectief waarborgen van internationaal erkende standaarden en beloftes die Nederland heeft onderschreven, zoals de *OECD-richtlijnen*, de *UN guiding principles en commitments* en aanbevelingen van *CEDAW*³⁹, de *UNCBD and UNFCCC* (en haar *Gender Action Plan*), het *EU Gender Action Plan III*⁴⁰ en de conclusies van de *Brede Welvaart Monitor 2021*.

b. Geef actieve opvolging aan de concrete aanbevelingen van de wetenschappers verbonden aan het IPCC en IBPES⁴¹. Zoals de bescherming en restauratie van koolstof- en soortenrijke ecosystemen, evenals het versterken van duurzame landbouw en bosbeheerpraktijken. Andere belangrijke aanbevelingen om op te volgen zijn het voorkomen van monoculturen, de aanplant van bomen die niet van nature in die gebieden thuishoren, en het proactief bestrijden van landroof.

I. De Nederlandse overheid zou d.m.v. een integraal duurzaamheidskader⁴² alle risico's van mal-adaptatie en -mitigatie in klimaatbeleid actief en transparant mee moeten nemen en toetsen. Denk bijvoorbeeld aan grootschalige dammen⁴³, windmolenparken en plantages, die ecosystemen en de leefomgeving van Inheemse gemeenschappen bedreigen.

c. Bevraag en monitor actief of het *Dutch Fund for Climate and Development* (DFCD) tastbare resultaten laat zien op het gebied van gendergelijkheid, het bereiken en betrekken van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, en een duurzame gecombineerde aanpak van klimaat, ecologie en ontwikkeling (in overeenstemming met de *Motie Voordewind c.s.*⁴⁴, en daaropvolgende aanvullende voorwaarden zoals de Kamer heeft voorgesteld).

d. Versterk klachtenmechanismen van klimaatfondsen en -instrumenten. Zorg dat klachtenmechanismen goed bereikbaar zijn voor lokale gemeenschappen en organisaties.

e. Zorg ervoor dat nieuwe technologieën (bijv. droogteresistente gewassen, irrigatiepraktijken) en voorlichtingsdiensten inspelen op de behoeften van vrouwen*. Vrouwen* op het platteland moeten ook profiteren van toegang tot landbouwvoorlichting en klimaatinformatiediensten.

Analog Forestry draagt bij aan landherstel, klimaatmitigatie- en adaptatie, en de versterking van de positie van vrouwen

Analog Forestry (AF)⁴⁵⁴⁶ is een op de gemeenschap gebaseerde agro-ecologische methode die in het Zuiden is ontwikkeld om aangetaste gronden te herstellen. Het *International Analog Forestry Network* (IAFN) creëert daarmee een alternatief voor het huidige model van exploitatie van natuurlijke hulpbronnen. IAFN's "*Empowering Women through Analog Forestry*" project van 2015-2020 werkte bijvoorbeeld met 25 door vrouwen geleide groepen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Via AF dragen vrouwen bij aan klimaatadaptatie - en mitigatie door bomen te planten, kwekerijen te creëren, en groente-, fruit- en kruidentuinen aan te leggen. Dit leidde niet alleen tot het vasthouden van koolstof, maar ook voor voedselsoevereiniteit, gezonde bodems, en de bescherming van stroomgebieden. Lokale agro-ecologische praktijken zoals AF zijn ook een belangrijke vorm van versterking voor de positie van vrouwen, zowel economisch door extra inkomens, als politiek. Zo voelen de deelnemende vrouwen zich gesterkt om via lobby en dialoog richting beleidsmakers, academici en media hun land en waterrechten op te eisen en erkenning te krijgen voor hun gespecialiseerde kennis op het gebied van bossen en landrestauratie.

@Rainforest Rescue International

4) Zorg dat financiering beschikbaar en toegankelijk is voor lokale gemeenschappen en vrouwen*, die werken aan ecosysteembehoud- en herstel en effectieve klimaatinitiatieven, en werk aan de bescherming en ondersteuning van vrouwelijke milieu- en mensenrechtenactivisten.

a. Maak gender-gerelateerde doelstellingen in fondsen en projecten expliciet en zie toe op transparante en actieve monitoring hiervan via strikte criteria. Dit geldt voor overheidsprogramma's en voor door externe partijen, zoals FMO, geïmplementeerde instrumenten of fondsen.

b. Als bestuurslid van Internationale Financiële Instellingen en fondsen zoals het Green Climate Fund, moet de Nederlandse overheid zich hard maken voor het versterken van de toegang van lokale milieu en vrouwenorganisaties tot de door hen beheerde klimaatgelden. Zet onder andere in op versimpelde *fit-for-purpose* accreditatie criteria; stimuleer actieve *outreach* en

ondersteuning van deze groepen; en stel financiering beschikbaar aan bestaande nationale en regionale fondsen die heel effectief en efficiënt lokale groepen in de eigen regio via kleinere bedragen kunnen bereiken.⁴⁷

De kracht van kleine subsidies

Via lokaal opgezette kleine subsidiefondsen of via ondersubsidiëring vanuit grotere organisaties kunnen grassroots organisaties effectief in hun werk ondersteund.⁴⁸ Zij ontvangen het geld direct, zonder bureaucratische regels, en kunnen het inzetten waar zij het het meest nodig achten. De *Gender-Just Climate Solutions awards* zijn een mooi voorbeeld.⁴⁹ De awards worden jaarlijks tijdens de COP uitgereikt aan de beste lokaal gewortelde klimaatoplossingen waarin gendergelijkheid centraal staat. De winnaars ontvangen €2.000 en het bijbehorende mentorschapsprogramma geeft de gelegenheid tot kennisuitwisseling en capaciteitsversterking. Zo verbindt UNIVERSEL in Guinea-Bissau Franse en Inheemse kennis over zoutwinning met de vrouwen die verantwoordelijk zijn voor zout- en rijstproductie in de mangroven. Normaal gesproken werd er bijna 3 ton hout uit de mangroven gebruikt voor de productie van 1 ton zout. Door zonne-energie te gebruiken voor de zoutdrogers wordt nu ontbossing voorkomen. De vrouwelijke zoutproducenten richtten een coöperatie op om hun krachten te bundelen en kennis te delen. Hierdoor kregen zij een betere positie in hun gemeenschap. De internationale erkenning voor UNIVERSELs project tijdens de COP zorgde voor toegang tot additionele financiering. Daarmee investeerden zij in hun zoutdrogers en werden 500 extra mensen bereikt.⁵⁰

@ UNIVERSEL/WECF

EINDNOTEN

1. Inclusief taalgebruik is belangrijk, daarom gebruiken wij vrouwen* en meisjes* als we spreken over vrouwen in al hun diversiteit. Met het gebruik van vrouwen* en meisjes* willen we hun uiteenlopende ervaringen en identiteiten erkennen, ongeacht gender, sekse, partnerkeuze, klasse, opleiding, etniciteit, ras, afkomst of religie. Als we een onderzoek citeren in dit paper zullen we het vaak hebben over vrouwen en meisjes zonder *, omdat deze vaak enkel nog data verzamelen over de binariteit tussen sekse.
2. UN Women (2020). *Gender Equality: Women's rights in review 25 years after Beijing*. Zie: <https://auth-hq.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/gender-equality-womens-rights-in-review-en.pdf?la=en&vs=934>.
3. Wij zijn ons bewust van de problematische connotatie van het woord 'Inheems', waar historisch gezien vaak 'primitief' mee bedoeld werd. De Engelse term 'indigenous' wordt sinds 1989 internationaal erkend met VN-conventie voor Indigenous Peoples, waarin de rechten van Inheemse volkeren erkend worden. Ook Nederland onderschrijft deze conventie. De term Inheems heeft hiermee een nieuwe betekenis gekregen die de unieke positie van deze volkeren erkent. Wij ondersteunen dit en kiezen er daarom voor om de term Inheems te gebruiken in dit paper. Zie: <https://www.oneworld.nl/lezen/opinie/waarom-het-woord-inheems-ook-waardevol-is/>.
4. IPCC & IPBES (2021). *Biodiversity and climate change: working report*. Zie: https://ipbes.net/sites/default/files/2021-06/20210609_workshop_report_embargo_3pm_CEST_10_june_0.pdf.
5. UNDP (2016). *Gender and climate change. Overview of linkages between gender and climate change*.
6. UNWOMEN. *SDG 13: Take action to combat climate change and its impact*. Zie: <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-13-climate-action>.
7. Voor meer informatie over de genderdimensie en gezondheidseffecten van gevaarlijke stoffen, zie o.a. <https://www.wecf.org/nl/vrouwen-en-chemicalien/>, en deel VII in https://www.wecf.org/wp-content/uploads/2021/07/Report_Green-Deal-Gender.pdf
8. UNDP (2016). *Gender and climate change. Overview of linkages between gender and climate change*.
9. UNEP (2017). *Indigenous Peoples: the unsung heroes of conservation*. Zie: <https://www.unep.org/zh-hans/node/477>.
10. FAO (2018). *The gender gap in land rights*. Zie: <http://www.fao.org/3/i8796en/i8796EN.pdf>.
11. Minister voor Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking (2018). *Herzien Actieplan en Jaarrapportage beleidscoherentie voor ontwikkeling*. Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z14064&did=2018D39633 & *Jaarrapportage beleidscoherentie voor ontwikkeling 2020-2021*. Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Z07475&did=2021D16486
12. Zie onder meer: <https://www.mejudice.nl/artikelen/detail/subsidie-voor-fossiele-brandstoffen-ongekend-groot>. ; <https://www.bothends.org/nl/Actueel/Publicaties/The-fossil-elephant-in-the-room/>: de overheid verstrekke van 2012 tot 2018 bijna 11 miljard euro aan verzekeringen en garanties ter ondersteuning van fossiele brandstoffen gerelateerde projecten (gemiddeld 1,5 miljard euro per jaar)
13. CBS (2020). *Monitor brede welvaart & de sustainable development goals 2020*. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2020/21/monitor-brede-welvaart-de-sustainable-development-goals-2020>.
14. IUCN (2021). *New data reveals slow progress in achieving gender equality in environmental decision making*. Zie: <https://www.iucn.org/news/gender/202103/new-data-reveals-slow-progress-achieving-gender-equality-environmental-decision-making>.
15. IUCN (2015). *Women's participation in global environmental decision-making*. Zie: <https://genderandenvironment.org/egi-womens-participation-in-global-environmental-decision-making-factsheet/>.
16. UNFCCC (2019). *5 reasons why climate actions needs women*. Zie: <https://unfccc.int/news/5-reasons-why-climate-action-needs-women>.
17. Cook, N.J. & Grillos, T. & Andersen, K.P. (2019). *Gender quotas increase the equality and effectiveness of climate policy interventions*. *Nature climate change*. Verkregen van <https://par.nsf.gov/servlets/purl/10099748>.
18. IUCN (2021). *New data reveals slow progress in achieving gender equality in environmental decision making*. Zie: <https://www.iucn.org/news/gender/202103/new-data-reveals-slow-progress-achieving-gender-equality-environmental-decision-making>.
19. IUCN (2015). *Issue brief: Gender & climate change*. Zie: <https://www.iucn.org/resources/issues-briefs/gender-and-climate-change#issue>.
20. OECD (2016). *Making Climate finance work for women: overview of bilateral ODA to gender and climate change*. Zie: <https://www.oecd.org/dac/gender-development/Making%20Climate%20Finance%20Work%20for%20Women%20-%20Copy.pdf>.
21. Zie bijvoorbeeld de verhalen van lokale vrouwen over de impact van klimaat en energieprojecten in Guatemala (<https://gaggaalliance.org/in-the-headlines-indigenous-women-versus-the-megaproject/>) of Indonesia (<https://gaggaalliance.org/women-detail-impact-of-energy-projects-in-indonesia/>).
22. IPCC & IPBES (2021). *Biodiversity and climate change: working report*. Zie: https://ipbes.net/sites/default/files/2021-06/20210609_workshop_report_embargo_3pm_CEST_10_june_0.pdf.
23. Straver, F. (2021). *Milieuwetenschappers: bomen planten is goed, maar niet lukraak*. *Trouw*. Zie: <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/milieuwetenschappers-bomen-planten-is-goed-maar-graag-niet-lukraak-be1d1473/>.
24. Schalatek, L. (2009). *Gender and Climate Finance: Double Mainstreaming for Sustainable Development*, Heinrich Böll Foundation, Washington D.C.
25. idem
26. UNDP (2014). *Human Development Report*.
27. CSW (2018). *Gender equality in land rights, ownership vital to realizing 2010 Agenda, Women's commission hears amid calls for Data collection and tenure security*. Zie: <https://www.un.org/press/en/2018/wom2143.doc.htm>.
28. Soanes, M., Rai, N., Steel, P., Shakya, C. & Macgregor, J. *Delivering real change: getting international climate finance to the local level*. Zie: <https://pubs.iied.org/10178iied>.
29. Dit zijn *United Nations Development Programme* (UNDP), de *European Bank for Reconstruction and Development* (EBRD), de *Wereldbank*, de *Asian Development Bank* (ADB) en de *Food and Agriculture organisation of the United Nations* (FAO). Gebaseerd op GCF cijfers van juni 2021 (4,5 miljard van de in totaal 8,3 miljard) <https://www.greenclimate.fund/document/gcf-b29-inf14-rev01>. UNDP ontvangt 1,15 miljard (15%).
30. Global Greengrants Fund & Prospera (2018).

31. ActionAid (2021). *Climate finance & Just transition, case study: The Netherlands*. Zie: https://actionaid.nl/wp-content/uploads/2021/03/ActionAid_ClimateFinanceRapport-low-res.pdf.
32. Beleid is gender-sensitief wanneer bestaande genderongelijkheid wordt geconstateerd. Wanneer beleid deze geconstateerde ongelijkheid ook daadwerkelijk tegengaan spreken we van gender-responsiviteit. Een extra stap kan ook gezet worden door beleid gender-transformatief te maken. Hierbij spreekt beleid ook de onderliggende sociale normen aan, die ten gronslag liggen aan genderongelijkheid.
33. Business & Human Rights Resource centre. *Binding Treaty*. Zie: <https://www.business-humanrights.org/en/big-issues/binding-treaty/>.
34. ActionAid. (2019). *10 steps towards a UN binding treaty with a feminist perspective*. Zie: <https://actionaid.org/publications/2019/10-steps-towards-un-binding-treaty-feminist-perspective>.
35. IUCN (2018). *Gender equality on the rise at UN climate Meetings*. Zie: <https://unfccc.int/news/gender-equality-on-the-rise-at-un-climate-meetings>.
36. Zie de SDG-toets en de kwaliteitseis gendergelijkheid binnen het Integraal Afwegingskader (IAK) voor een stappenplan
37. Kenniscentrum Wetgeving en Juridische Zaken, Effecten op Gendergelijkheid <https://www.kcwj.nl/kennisbank/integraal-afwegingskader-beleid-en-regelgeving/verplichte-kwaliteitseisen/effecten-op-gendergelijkheid>
38. In 2019 werd het IAK aangepast aan de SDG-ambities. Dit kabinetsbesluit zorgde ervoor dat het IAK aangevuld werd met twee onderwerpen, die nog ontbraken en waar Nederland nog werk te doen heeft: het effect van voorstellen op gendergelijkheid (SDG 5) en op ontwikkelingslanden. Voor meer informatie, zie o.a.: <https://www.sdg-nederland.nl/nieuws/vernieuwd-afwegingskader-helpt-ambtenaren-sdg-proof-beleid-regelgeving/>.
39. CEDAW General Recommendation 37 over klimaatverandering. Zie voor aanbevelingen aan de regering de recente Schaduwrapportage https://www.vn-vrouwenverdrag.nl/wp-content/uploads/Shadow_report_Dutch_CEDAW_Network_incl_references-05June2021.pdf p16-17.
40. EU GAP III (2021-2025) erkent klimaatactie en milieubescherming als één van de vijf thematische focusgebieden. Het Actieplan is hier te vinden, indicatoren hier: https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/swd_2020_284_en_final.pdf.
41. IPBES (2021). *Tackling biodiversity & Climate Crises Together and Their combined Social Impacts*. Zie: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2021/06/tackling-biodiversity-climate-crises-together-and-their-combined-social-impacts/>.
42. Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat & Minister van Economische Zaken en Klimaat (2020). Kabinetsaanpak Klimaatbeleid; Brief regering; Duurzaamheidskader biograndstoffen. Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32813-617>.
43. International Rivers et al. (2015). *10 Reasons why Climate Initiatives Should not include large Hydropower Projects*. Zie: <https://www.internationalrivers.org/node/9204>.
44. Joël Voordewind, Achraf Bouali, Anne Kuik. Vastelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking (XVII), motie Voordewind c.s.. Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34775-XVII-38.html>.
45. In het Nederlands: voedselbossen.
46. IAFN | RIFA (2020). *Booklet on Analog Forestry, Women and Water*. <https://www.flipsnack.com/entredoscatalogue/analog-forestry-gardens/full-view.html>.
47. BothENDS (2020). *Putting People First: the transformational impact of small grant funds*. Zie: <https://www.bothends.org/en/Whats-new/Publicaties/Small-Grants-Big-Impacts-EN-G/>; <https://www.bothends.org/en/Whats-new/Publicaties/Summary-of-Putting-People-First/>
48. Voor meer informatie over deze zgn. 'small grants funds', zie https://www.bothends.org/uploaded_files/document/Small_Grants_Big_Impacts_English_version.pdf.
49. Voor meer informatie over dit project, zie www.wecf.org/gjcs.
50. UNIVERS-SEL: www.universsel.org

LIJST MET AFKORTINGEN

IPCC: De Intergouvernementele Werkgroep inzake Klimaatverandering is een organisatie voor het onderzoeken van de risico's gerelateerd aan klimaatverandering.

Parijsakkoord: Dit is een bindend internationaal verdrag inzake klimaatverandering.

UNFCCC COP: De Klimaatconferentie is het hoogste bestuursorgaan van het Klimaatverdrag van de Verenigde Naties.

GCF: Het *Green Climate Fund* is een fonds binnen het Klimaatverdrag als mechanisme om ontwikkelingslanden te assisteren in klimaatadaptatie en – mitigatie.

CBD: Het Biodiversiteitsverdrag is een multilateraal verdrag, gericht op het ontwikkelen van nationale strategieën voor het behoud en duurzaam gebruik van biologische diversiteit.

IPBES: het Intergouvernementele Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten is een onafhankelijk orgaan voor de versterking van de onderzoeks- en beleidskoppeling inzake de biodiversiteit en ecosysteemdiensten voor de conservatie en het duurzaam gebruik van biodiversiteit, het lange-termijn welzijn en duurzame ontwikkeling.

LHBTI+: Deze afkorting staat voor lesbische vrouwen (L), homoseksuele mannen (H), transgender mensen (T) en Intersekse mensen (I). De + (plus) staat voor groepen die niet vallen onder de andere afkortingen, bijvoorbeeld mensen die zich identificeren als *queer*.

IIED: Het *International Institute for Environment and Development* is een onafhankelijk onderzoekorgaan.

E3F: De *Export Finance for Future* is een coalitie voor het aanwenden van exportfinanciering als een kernmiddel in de strijd tegen klimaatverandering.

IMVO: het beleid over Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen beslaat maatregelen om bedrijven rekening te laten houden met mensenrechten, werkomstandigheden en het milieu.

Women Delegates Fund: Een fonds opgericht met als doel de participatie van vrouwen tijdens klimaatonderhandelingen te vergroten.

OECD: De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling is een internationale organisatie gericht op samenwerking voor sociaal en economisch beleid.

CEDAW: het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen is lijst van rechten voor vrouwen.

UNFCCC Gender Action Plan: Het Gender Action Plan van de UNFCCC heeft het doel kennis en begrip te vergroten over gender-responsieve klimaatactie.

EU Gender Action Plan III: De Gender Action Plan III is het Europese beleidsraamwerk voor het behalen van de internationale verplichtingen op het gebied van gendergelijkheid en vrouwenrechten.

Monitor Brede Welvaart: In dit document beschrijft het CBS hoe welvaar in brede zin zich in Nederland ontwikkelt. Dit beslaat naast de economische, ook de ecologische en sociale aspecten van welvaart.

DFCD: Het Dutch Fund for Climate and Development moedigt private sector investeringen aan in projecten voor klimaatadaptatie- en mitigatie in ontwikkelingslanden.

FMO: De Nederlandse Financierings-maatschappij voor Ontwikkelingslanden investeert in bedrijven, projecten en financiële instituties door het bieden van kapitaal, kennis en netwerken voor de ondersteuning van duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden.